

Gyűjtő: CELENCSEI SÁNDOR

Gyűjtés ideje: 1966.

TART: ARATÓ ÉS BÉRESSZTRÁJK NAGTBERKIBEN 1905-BEN

---

5 lap

Földrajzi mutató: NAGTBERKI

Szakmutató: XVII
XVIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRORSZÁS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES ITK. 1027-e. TETELE ALÓL

1027

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPOSVÁR

Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

-ARATÓ ÉS BÉRESSZTRÁJK NAGYBERKIBEN

Arató és béressztrájk volt Nagyberkiben és a hozzá tartozó Szalacska pusztán 1905. július 11-15-e között. A munkát délelőtt 10-11 óra között hagyták abba. Egyszerre hagyták abba a munkát a béresek és a részesaratók, majd a vásárgyepre vonultak. Az igavonó állatokat a mezőn akarták hagyni, de a vezetők azt mondták, hogy ezt nem szabad, hanem hajtsák haza őket és kössék be az istállóba, s ekkor megkezdhetik a sztrájkot.

A béressztrájk másnap véget is ért, a béresek egy része fel is vette a munkát. Amíg a béres-és aratósztrájk tartott, vagyis a vásárgyepen táboroztak, addig a sztrájk vezetőit a kastélyba hívták tárgyalni. A béressztrájk vezetője Kernyák Ferenc elsőbéres-kb 45 éves-vakk, Herr János-kb 50 éves-igáskocsis, volt.

Ebben az időben a nagyberki uradalom Vigyázó Ferenc gróf tulajdonosa volt. Ennek bérlője Erényi Ignác gazdag úr volt. Három ismeretlen nevű úr jött ki Kaposvárról a tárgyalásra. Ezek tárgyaltak a sztrájk vezetőivel.

A sztrájk felidézője/szervezője/ Tolna megyéből jött, neve ismeretlen. Ő tárgyalt és szervezkedett az urasággal, és a sztrájk vezetőivel állandóan értekezett.

A csendőrosztagok is megjelentek a községben, a szervező/felidéző/ ekkor eltávozott Inám pusztára, itt módban hagyta a sztrájk vezetőit. Ott is szervezkedett.

Ezután az uradalom pusztáin csendőrosztagok cirkáltak, mindenkit igazoltattak, az embercsoportokat széteszlatták.

A kaposvári urak a sztrájk vezetőitől érdeklődtek az iránt, hogy mi a követelésük. Kernyák és Herr előadták, hogy 28 mérő helyett, 40 q gabonát követelnek egy évre, 80 korona fertálypénz helyett 100 Forint, vagy 200 koronát, 20 kg só helyett 80 kg-ot, 6 m³ fa helyett 10 m³-t, a feleség évi nyolc napi robotjának eltörlését.

A követelésekre az uraság azzal válaszolt, hogy ezekből semmit sem hajlandó megadni, mert az uradalom egész évi termését a cselédeknek kellene kiadni, de van olyan esztendő, hogy a birtok ennyi hasznot nem is hoz.

A sztrájk mégis eredményt hozott, mert felsőbb nyomásra az ingyen robotot el kellett törölni.

A béresfeleség, vagy felnőtt leánya évenként 8 napot köteles volt dolgozni: a kastélyban mosni, vagy a kastély kertészetében, parkjában dolgozni. A munkát reggel 8-kor kezdte, 10 órakor megreggelizett, majd otthon ebédet főzött a családjának, a kastélyban 1 órakor ebédet kapott, uzsonnát kapott, 5 óráig dolgoznia kellett, csak ezután mehetett haza. Ezt az ingyen munkát törölték el a kaposvári Megyei Intéző Bizottság utasítására, mivel ez a robotmunka kevés uradalomban volt divatban. Egyes helyeken titokban alkalmazták, s csak nagyobb megmozdulások idején derült ki, s eltörlést nyert.

Keresztény József tsz nyugdíjas 75 éves nagyberki lakos a béres-sztájk egyetlen ma is élő tanuja. A sztrájk idején 16 éves volt, napszám-ban dolgozott. Édesapja részt vett, mint béres a sztrájkban. Neve szintén Keresztény János, 46 éves volt akkor. Mint értelmes, körüllátó ember figyelmeztette a vezetőket, hogy ne kérjenek túl sokat, mert akkor nem kapnak semmit. Azt javasolta, hogy 32 mérő gabonát 28 helyett és 100 koronát 80 helyett, 30 kg sót 20 helyett és 1 m³ tűzifa pótlást, így 7 métert kapjanak összesen. Neki lett igazg, mert sokat kértek és ezért semmit sem kaptak, még ígéretet sem.

A sztrájkot már 10-12 nappal előbb szervezték, amely a hatóság és karhatalom tudomására jutott. A sztrájk kitörése nem érte őket váratlanul. Az első napon már nagy karhatalmi szervek járták a községet és a két pusztát: Nagyberki és Szalacska pusztákat.

Másnap ulánus huszárok érkeztek a közös monarchia hadseregéből, akik nem is tudtak magyarul beszélni, csak egy magyar tiszt vezényelte és irányította őket.

Nagyberki és Szalacska puszta területére kijárási tilalmat rendeltek el, este 9 órakor kürtjelzéssel adták le, reggel 4 óráig tartott. Akit az utcán, vagy kint a területen találtak, azt a fogdába vitték reggelig otttartva.

12-én a béreseket egyenként a jegyzői irodába hívták egy csendőr: Hekkinger László főjegyző megkérdezte a hívottat, akar -e dolgozni? Akarok! - volt a válasz. - Akkor menjen dolgozni, - mondta a jegyző. A csendőr már úgy irányította, hogy nem volt szabad menni a sztrájkolókhoz a vásárgyepre. Ezzel szép sorrendben végigjárták ezt az utat, és vége lett a sztrájknak, mindenki kénytelen volt felvenni a munkát.

A vezetőket beidéztek Kaposvárra, 4 napig ott tartották őket. Indulás előtt a csendőröktől 1-2 pofont is kaptak.

Az ulánus huszárokat felváltotta 3-4 nap múlva a 44-es gyalogezred kaposvári százada, amelyet a nagyberki kastélyban szállásoltak el.

Az esti takarodót, amikor lefujta a kürtös, a falusi legények elkezdtek énekelni hangosan a falu közepén az után. A csendőrök ezek közül hat személyt felírtak, később Kaposváron járásbirósági tárgyalás 2 napi elzárásra, vagy 4 korona készpénz lefizetésére ítélték őket. A négy koronát valamennyien lefizették. Hiába bizonygatták, hogy ők a takarodó lefujásáig énekeltek, nem adtak nekik igazgat, megbüntették őket.

A béressztrájk adatközlői:

Keresztény József 75 éves nagyberki tisz. nyugdíjas
Ferencz Antal 81 éves nagyberki tsz. nyugdíjas

Felvette: Gelencsér Sándor néprajzkutató, Nagyberki

A felvétel ideje: 1964. július 4.

Arató sztrájk

Egyöntetűen az aratósztrájk 1965. július 11-17-e közt zajlott le. Három napig tartott.

A sztrájk vezetői: Gál Péter petes 31 éves, részesarató Nagyberki.
Nagy Sándor 29 éves,   "-"
Farkas Péter 28 éves,   "-"
Herr Jakab 34 éves, Kisberki Szalacska pta
Klár György 32 éves,   "-"

A részesaratók a béresekkel együtt táboroztak le a nagyberki vásárgyepen 3 napig.

A sztrájk vezetőit a kastélyba hívták egy csendőrrel tárgyalásra.

A három kaposvári ur megkérdezte tőlük, hogy mi a követelésük.

A részesaratók a 11. keperész helyett a nyolcadikat kérték, és a dőlt búzából a 7. részt követelték. A dőlt búza letakarítása jóval lassabb és nehezebb munka, kevesebb a szemhozam.

A bérlő ezeket is elutasította, ezek sem kaptak semmit követelésükre.

Az aratósztrájk a szerződés szerint aratás után 1 hold feles kukorica földet és fél hold feles krumpliföldet kaptak. Ezután ingyenes robotmunkát 10 napot kellett szolgálni. Ez a munka abból állt, hogy a gabonahordáskor kévét adogattak a szekérre és a kévészalra az álláson kévét adogatni. Ez volt a legnehezebb munka, naponta kétszer-háromszor váltani kellett őket, mert nem bírták a nehéz munkát.

Ha már a kazal magasodott, akkor a felső állásra adta fel. A felső állásbeliaké nem volt olyan terhes, mert nem kellett olyan magasra adogatni a kévét. Az aratók között volt olyan, aki nagy kévét kötött, ezt szidalmazták, hogy miért rakott olyan nehéz kévét, amit nehéz volt feladogatni. Azt is megtették, hogy az illetőt odavitték, hogy adogassa a saját kévét. Az alsó állású kéveadogatók közt voltak olyan gyenge férfiak, akik fél napra elszédültek. Persze többnyire a melegtől, de a túlfeszített munkától is. Ennek a robotnak az eltörlését is követelték a sztrájk vezetői valamint a nyolcadik keperészt és a dült gabona hetedik részét. Ezek a felsőbb nyomásra megkapták a 10-ik részt és a dült gabona 8-ik részét, a szöszösbükkönyből 7-ik részt.

A szöszösbükkönyt nehéz volt rendevágni és úgy marokra szedni. Bár a földesúr ígéretet nem tett, mégis kénytelen volt megadni, mivel más uradalmakban ez volt a bérezés.

A munkát felvették az összes részesaratók, úgy, mint a béres sztrájkol. Egyenként a jegyzői irodába hivatva, és különállítva a sztrájkolóktól, egyszerre mentek ki az ulánusok által körül lovagolt mezőre.

A huszárok másnap el is mentek az ezredükhöz, az állomáshelyükre. Maradtak a 44-es kaposvári gyalogoszázad katonái a faluban.

A sztrájk vezetőit berendelték Kaposvárra, napokig ott tartották őket. Indulás előtt megkapták a csendőröktől a pofonokat.

A többiek folytatták a munkát, de a vezetőket, következő évben már nem szerződtették le. Pár évig arató munkában nem vehettek részt.

A robotból a kéveadogatás még megmaradt, nem törölték el, mint fontos aratási és betakarítási munkálatot. Ennek fejében meghagyták a feles krumpli és kukoricaföldet. A robot lo napra szólt.

A béressztrájk vezetőit nem szerződtették február 24-én, ezért elköltözött mind a kettő Inám pusztára április 24-én. Ezeket, mivel a cseléd-könyvükbe bevezették a tényállást, nem fogadták fel munkára, mint veszedelmes agitátorokat, csak Inám pusztán fogadták fel őket.

Nagyberki és Kisberki község a csendőrök és katonák talpa alatt élt.

Tóth Mihály 75 éves nyugdíjas nagyberki lakos, mint értelmes ember közölte még, hogy az illető Tolna megyéből jött sztrájk felidéző pontosan két évte július elején megjelent Nagyberki és Kisberki, Szalacska pusztán. Ujabb sztrájk szervezéséhez látott. A múlt sztrájk következményein okulva senki sem merte vállalni a vezető szerepet. Így abba is maradt a második akció, mivel sztrájkolók akadtak, de vezető nem.

Somogy Megyei Múzeum
LA-384
Néprajzi adattár

Azt mondogatták; Ezt nem vállalom, mert pofonokat kapok, ezzel elveszítom a talajt, s kisemmizett földönfutó lennék. A vezetők, csak módosabb parasztnál kaptak részesrészletet feles föld nélkül.

Nagy Sándor és Takács Vendel utkaparónak helyezkedett el, mert családjával másképpen megélni nem tudott.

Az aratósztrájk közlöni:

Özv. Takács Vendelné	80 éves	tsz. nyugdíjas nagyberki lakos.
Farkas Pálné	82 éves	---
Tóth Mihály	75 éves	---
Nagy Ernő	58 éves	MAV nyugdíjas/Nagy Sándor sztrájkvezető fia/

Összeállította: Gelencsér Sándor néprajzkutató, Nagyberki
ideje: 1964. július 4.

A sztrájkra vonatkozó levéltári kivonatok

"Országos Munkásvédő Szövetség" helyi csoportja alakul Nagyberkiben 1906. november 22-én. Küldje el a központ a községi előljáróságok az erre vonatkozó bejelentést és jegyzőkönyvet, melyszerint 1906. november 21-én megalakult a helyi csoport. Elnök: Javos Antal, alelnök Varga Fál, jegyző: ifj. Király Mihály, pénztáros Maza György, ügykezelő: Király Péter Ellenőr: Kis József és Farkas Sándor. Jegyzőkönyv hitelesítők: Dobos János és Gergely István.

Idézet az alapszabályból: "Célja....a mezőgazdasági és föld/kubikos/munka bármely ágából kenyérkeresetből foglalkozó munkás szellemi, jogi, anyagi érdekeit megvédeni, munkafeltételeit a munkaadóknál való békés közbenjárás után megjavítani.

Országos elnök: Szófy Vilmos orsz. gy. képviselő
Somogy megye Alispánjától. 29364/1906. sz.

V é g h a t á r o z a t

AZ "Országos Munkásvédő Szövetség"/Nagyberki helyi Csoportjának megalakulására vonatkozó bejelentést nem veszem tudomásul, s annak, mint helyi szervnek működését nem engedem.

Mert csatolt alapszabályok 9 §-a kimondja, hogy helyi csoport csak nyilvános népgyűlésen alakítható, holott Nagyberkiben a megalakulás a f. évi november hó 21-én felvett jegyzőkönyv szerint zártkörű értekezleten történt.

E véghatározatom ellen, a kézbesítéstől számított 15 nap alatt a Magyar Kir. Belügyminiszterhez fellebbezéssel lehet élni.

Aposvár, 1906. december 18-án. Sárközy alispán

3816/1906. sz. Zen alispáni most már jogerős határozatot a mosdósi csendőrőrrel s a nagyberki körjegyző urral másolatban az ellenőrzés gyakorlása végett azzal közlöm, hogy intézkedjék, miszerint a helyi csoport működését ne folytassa. Főszolgabíró

1905. július 3. Belügyminiszter távirata kaposvári alispánnak: Vármegye főjegyzőjének hozzászántott táviratára és az alispán urral távbeszélő létrejött megállapodásához képest lovasság hiánya miatt akképpen intézkedtem, hogy Nagyberkiből az ottlévő lovasszázad azonnal Nagyatádra vonuljon át, ehelyett Nagyberkibe Dombóvárról 1 század gyalogság fog érkezhni, Intézkedjék, hogy a kar hatalmat közigazgatási tisztviselő fogadjja. Belügyminiszter